

Циклічність великих воєн

Вінницький національний технічний університет

Анотація:

У роботі аналізується циклічність великих воєн у світовій історії, що відбуваються з періодичністю 80–100 років. Розглядаються ключові теоретичні підходи, такі як теорія довгих хвиль Кондратьєва, цикли Джорджа Моделські та гегемонічний цикл. Наводяться історичні приклади, які підтверджують наявність закономірностей у виникненні глобальних конфліктів.

Ключові слова: циклічність воєн, глобальні конфлікти, теорія Кондратьєва, гегемонічний цикл, міжнародні відносини, геополітична нестабільність.

Abstract:

The paper analyzes the cyclicity of major wars in world history, occurring at intervals of 80–100 years. Key theoretical approaches are considered, including Kondratieff's long-wave theory, George Modelski's cycles, and the hegemonic cycle. Historical examples confirming the existence of patterns in the emergence of global conflicts are provided.

Keywords: war cycles, global conflicts, Kondratieff theory, hegemonic cycle, international relations, geopolitical instability.

Вступ

Історія людства є надзвичайно динамічним процесом, сповненим як періодів стабільності та розвитку, так і епох масштабних потрясінь, серед яких особливе місце займають війни. Військові конфлікти супроводжують людство з найдавніших часів, і, попри зміни у формах державного управління, рівні технологічного розвитку та економічні моделі, вони продовжують залишатися однією з визначальних складових історичного процесу.

Дослідники, які вивчають закономірності розвитку суспільств та міжнародних відносин, звертають увагу на певну періодичність виникнення масштабних війн. Згідно з численними теоріями, великі війни трапляються приблизно кожні 80–100 років. Це дозволяє припустити, що існують певні цикли розвитку, які ведуть до зростання напруженості у міжнародній політиці, що зрештою призводить до глобальних конфліктів.

У цій роботі буде розглянуто основні теоретичні підходи до пояснення циклічності воєн, здійснено аналіз історичних прикладів, що підтверджують або спростовують існування такої періодичності, а також визначено ключові фактори, які сприяють виникненню світових конфліктів. Особлива увага приділятиметься політичним, економічним, соціальним та технологічним аспектам, які можуть впливати на виникнення військових зіткнень, а також можливим способам їх запобігання в майбутньому.

Результати дослідження

Існує кілька теоретичних підходів, які пояснюють періодичність великих військових конфліктів, кожен з яких базується на економічних, політичних або соціальних закономірностях розвитку суспільств [1, с. 40]. Однією з найвідоміших є теорія довгих хвиль Кондратьєва, яка стверджує, що економічний розвиток має циклічний характер із періодами підйому і спаду тривалістю 50–60 років [1, с. 80]. Завершення кожного циклу супроводжується кризовими явищами, включаючи соціальну нестабільність, загострення міжнародних протиріч і, нерідко, війни як спосіб перерозподілу ресурсів та економічних сфер впливу [1, с. 83].

Інший підхід запропонував Джордж Моделські, який розробив концепцію світових політичних циклів. За його теорією, глобальна система проходить через приблизно 100-річні цикли, що складаються з етапів піднесення, домінування, занепаду і кризи [1, с. 145]. Після падіння гегемона відбувається новий перерозподіл влади, що часто призводить до масштабних військових конфліктів. Подібним чином гегемонічний цикл пояснює війни як боротьбу за глобальне лідерство, де країни-лідери вступають у конфронтацію зі зростаючими державами, які прагнуть змінити світовий порядок [2, с. 36].

Аналіз історичних подій підтверджує існування подібної циклічності у великих війнах [2, с. 98]. Наприклад, Столітня війна (1337–1453 рр.) стала тривалим конфліктом між Англією та Францією за домінування в Європі, відображаючи гегемонічну боротьбу того часу [2, с. 215]. Війна за іспанську спадщину (1701–1714 рр.) також була наслідком прагнення окремих держав змінити баланс сил у Європі. Наполеонівські війни (1803–1815 рр.) виникли в результаті революційних змін і прагнення Франції до гегемонії, що призвело до глобальної дестабілізації [3, с. 52].

Перша світова війна (1914–1918 рр.) стала кульмінацією довгострокових імперіалістичних суперечностей і боротьби за сфери впливу, а Друга світова війна (1939–1945) була прямим наслідком невирішених конфліктів після Першої світової. Обидві війни відповідали як економічним циклам Кондратьєва, так і політичним фазам занепаду та кризи, описаним Моделські. Таким чином, історія демонструє певну закономірність у виникненні великих воєн, що підтверджує існування періодичних коливань у міжнародних відносинах і розвитку суспільств [3, с. 87].

Виникнення глобальних військових конфліктів у межах історичних циклів зумовлене комплексом взаємопов'язаних факторів, які загострюються в періоди кризи та зміни світового порядку. Одним із ключових чинників є політична нестабільність, що виникає внаслідок ослаблення гегемонії однієї держави та активного зростання нових сил [3, с. 179]. У такі моменти міжнародна система стає особливо вразливою, адже на перший план виходять суперечки за вплив і перерозподіл ресурсів. Важливу роль відіграють і економічні кризи – погіршення економічної ситуації призводить до соціальної напруги, зростання радикальних настроїв і пошуку зовнішнього ворога як засобу об'єднання суспільства [4, с. 136].

Крім того, значний вплив мають ідеологічні та національні суперечності. Територіальні претензії, прагнення до реваншу або бажання розширити зону впливу нерідко стають причиною воєн, особливо коли це підкріплюється політикою націоналізму [4, с. 223]. Окрему роль відіграє технологічний прогрес – розробка нових видів озброєнь та змінення військової тактики часто створюють передумови для нових конфліктів, оскільки змінюється баланс сил між державами, що провокує гонку озброєнь і підвищує ризик війни [5, с. 144].

Події XX та XXI століття також демонструють циклічність міжнародних конфліктів. Після завершення Другої світової війни світ вступив у новий етап глобального протистояння – Холодну війну (1947–1991 рр.), що хоч і не переросла в пряму світову війну, однак супроводжувалася численними локальними збройними конфліктами та геополітичним суперництвом між США та СРСР. Після розпаду Радянського Союзу та короткого періоду однополярного світу, з початку XXI ст. відзначається нове зростання напруженості [5, с. 238].

Серед головних факторів, що можуть спричинити нову глобальну війну, виділяється геополітичне суперництво між США та Китаєм, яке дедалі більше нагадує змагання за гегемонію, подібне до тих, що передували великим війнам у минулому. Дестабілізація ситуації в різних регіонах, зокрема на Близькому Сході та в Україні, свідчить про наявність зон конфлікту, які можуть стати тригерами масштабнішого протистояння. Окрім цього, поширення ядерної зброї створює нові загрози для глобальної безпеки, а тенденція до відродження авторитарних режимів може сприяти посиленню агресивної зовнішньої політики деяких держав. Усі ці фактори вкладаються в загальну концепцію циклічності воєн, що підтверджує актуальність теоретичних моделей, які пояснюють періодичне повернення глобальних конфліктів.

Висновки

Аналіз теоретичних підходів та історичних прикладів циклічності воєн дозволяє зробити висновок, що військові конфлікти є невід'ємною складовою розвитку людства. Війни не виникають хаотично, а мають певну періодичність, що зумовлена глобальними економічними, політичними та соціальними процесами. Досліджені моделі, такі як довгі хвилі Кондратьєва, цикли Моделські та гегемонічний цикл, підтверджують, що великі конфлікти є результатом закономірних змін у світовій системі. Занепад старих гегемонів і піднесення нових держав, економічні кризи, соціальні потрясіння та технологічний розвиток є основними факторами, що визначають черговий виток міжнародної напруги.

Історія демонструє, що приблизно кожні 80–100 років відбуваються масштабні війни, які суттєво змінюють геополітичний ландшафт. Від Столітньої війни та Наполеонівських воєн до світових конфліктів XX століття – кожен із цих періодів відображає певну закономірність розвитку глобальних відносин. Сучасний світ також перебуває у фазі підвищеної напруги, що проявляється у зростанні

суперництва між великими державами, регіональних конфліктах та нових викликах, таких як розповсюдження ядерної зброї та повернення авторитарних режимів.

Однак, попри історичну повторюваність воєн, існують механізми, які можуть сприяти зменшенню ризику глобального конфлікту. Сучасні міжнародні інститути, дипломатія, економічна взаємозалежність та розвиток технологій можуть стримувати тенденцію до великомасштабних воєн. Важливим залишається вивчення циклічності воєн не лише для аналізу минулого, а й для прогнозування майбутніх загроз і розробки ефективних стратегій запобігання новим конфліктам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кондратьєв, М. Д. Довгі хвилі економічної кон'юнктури. Київ: Наукова думка, 2012. 284 с.
2. Моделські, Дж. Світові цикли гегемонії та війни. Львів: Астролябія, 2015. 312 с.
3. Валлерстайн, І. Світ-система: Аналіз капіталістичної цивілізації. Харків: Фоліо, 2018. 400 с.
4. Гілпін, Р. Війна та зміни у світовій політиці. Київ: Дух і Літера, 2020. 368 с.
5. Хантінгтон, С. Зіткнення цивілізацій і перебудова світового порядку. Київ: Український центр стратегічних досліджень, 2016. 456 с.

Коваль Сергій Вікторович – студент групи 2КІ-236, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kovalser2004@gmail.com

Koval Serhii V. – student, 2CE-23B, Faculty of information Technologies and Computer Engeneering, Vinnytsa National Technical University, email: kovalser2004@gmail.com

Науковий керівник – Герасимов Тимофій Юрійович – доктор історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна, e-mail: timger84@gmail.com

Supervisor – Gerasymov Tymophiy – doctor of historical sciences, assistant of professor of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: timger84@gmail.com